

ความเชื่อสมคบคิดในภาวะการระบาดระดับโลกของโรคโควิด-19: ที่มา ผลลัพธ์ทางสังคม และแนวทางการรับมือกับความเชื่อสมคบคิด พัฒนกิจ ขอบท่ากิจ*

คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ประเทศไทย

Conspiracy Beliefs During COVID-19 Pandemic: Antecedents, Social Consequences, and Guidelines on Dealing with Conspiracy Beliefs *Phatthanakit Chobthamkit**

Faculty of Liberal Arts, Thammasat University, Thailand

Article Info

Academic Article

Article History:

Received 26 July 2022

Revised 19 September 2022

Accepted 22 September 2022

คำสำคัญ

ความเชื่อสมคบคิด

ทฤษฎีสมคบคิด

โควิด-19

การระบาดระดับโลก

Keywords:

Conspiracy beliefs,

Conspiracy theories,

COVID-19,

Pandemic

บทคัดย่อ

ภาวะการระบาดระดับโลกของโรคโควิด-19 เป็นปรากฏการณ์ที่ส่งผลกระทบต่อผู้คนทั่วโลกหลาย ๆ ด้าน ในขณะเดียวกันมนุษย์พยายามหาและแสวงหาข้อมูลต่างๆ ที่เกี่ยวกับการระบาด แต่กลับพบ “ความเชื่อหรือทฤษฎีสมคบคิด” ที่เกี่ยวกับโรคโควิด-19 ที่ดูไม่น่าเชื่อถือและสมเหตุสมผลซึ่งมีบางคนกลับปักใจเชื่อและส่งผลกระทบต่อความคิดและพฤติกรรมมนุษย์ บทความนี้นำเสนอมุมมองทางจิตวิทยาของความเชื่อสมคบคิดเพื่ออธิบายที่มาผลกระทบของความเชื่อสมคบคิดที่มีต่อผลลัพธ์ทางสังคมทั้งพฤติกรรมป้องกันการติดเชื้อ การแพร่ระบาด และการช่วยเหลือกันลดลง ออกติ การซื้อด้วยความตื่นตระหนก การกักตุน และความรุนแรง และเสนอแนวทางการรับมือความเชื่อสมคบคิด

Abstract

The COVID-19 pandemic is a phenomenon which has affected people all over the world. At the same time, when people have tried to seek for pandemic-related information, they found COVID-19-related “conspiracy beliefs or theories” which some people believed and this affected their thoughts and behaviors. This article proposes a psychological perspective of conspiracy beliefs to explain the origin and the effects of conspiracy beliefs and their social consequences including less preventive and helping behaviors, prejudice, panic buying, hoarding and violence, and suggests the guidelines on dealing with conspiracy beliefs.

* Corresponding author

E-mail address: pcpy@tu.ac.th

1. บทนำ

เหตุการณ์การระบาดระดับโลกเริ่มต้นในช่วงเดือนธันวาคม ปี 2562 โดยได้พบการติดเชื้อไวรัสโคโรนาสายพันธุ์ใหม่ชื่อ SARS-Cov-2 หรือที่เรียกสั้นๆ ว่าโควิด-19 (COVID-19) ในมนุษย์รายแรกที่เมืองอู่ฮั่น (Wuhan) ประเทศสาธารณรัฐประชาชนจีน (World Health Organization, 2020) และต่อมาเชื้อได้แพร่กระจายไปยังภูมิภาคอื่นๆ ทั่วโลก จนเมื่อวันที่ 11 มีนาคม 2563 องค์การอนามัยโลก (WHO) ได้ประเมินสถานการณ์และประกาศว่าโรคโควิด-19 เป็นการระบาดระดับโลก (Ghebreyesus, 2020) ซึ่งนอกจากจะส่งผลกระทบต่อวงการทางการแพทย์และเรื่องสุขภาพกายของมนุษย์แล้ว การระบาดครั้งนี้ยังส่งผลกระทบต่อมนุษย์ทั่วโลกในหลายด้านรวมถึงสุขภาพจิตมนุษย์อีกด้วย ซึ่งอาจเกิดจากความหวาดกลัวที่จะติดเชื้อ หรือแม้กระทั่งความเครียดที่จะต้องเก็บตัวอยู่กับบ้านโดยไม่ได้ใช้ชีวิตตามปกติจนทำให้เกิดการศึกษาวิจัยทางจิตวิทยาในช่วงโควิด-19 มากมาย (เช่น Han et al., 2021; van Breen et al., 2022)

นอกจากนี้ในช่วงการระบาดระดับโลกของโรคโควิด-19 มนุษย์พยายามเสาะแสวงหาข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับการระบาดเพื่อรับมือและปรับตัวในการใช้ชีวิตในภาวะวิกฤต ซึ่งบางข้อมูลก็มีความน่าเชื่อถือและเป็นจริง แต่บางข้อมูลก็ดูไม่สมเหตุสมผล อย่างเช่นความเชื่อที่ว่าเชื้อไวรัสโคโรนาเกิดขึ้นจากการเพาะเลี้ยงในห้องปฏิบัติการซึ่งเล็ดลอดออกมาเนื่องจากอุบัติเหตุ หรือความเชื่อที่ว่าเชื้อไวรัสสายพันธุ์นี้คืออาวุธชีวภาพที่ตั้งใจปล่อยออกมา หรือแม้กระทั่งบางคนเชื่อว่าไวรัสโคโรนาเป็นเรื่องหลอกลวงที่ไม่มีอยู่จริง (Miller, 2020) ซึ่งถือว่าเป็น “ความเชื่อหรือทฤษฎีสมคบคิด” (Conspiracy beliefs or theories) ซึ่งแม้ความเชื่อสมคบคิดจะดูไร้เหตุผล แต่กลับส่งผลกระทบต่อมากมายต่อมนุษย์และสังคมทั้งในเรื่องของการเมือง สภาพแวดล้อม การทำงาน และสุขภาพ ได้แก่ ความเพิกเฉยทางการเมือง การสนับสนุนการแสดงออกทางการเมืองที่อาจละเมิดบรรทัดฐานและผิดกฎหมาย อคติ อาชญากรรม ความรุนแรง การไม่ยอมรับในปัญหาสภาพแวดล้อมอย่างการเปลี่ยนแปลงของภูมิอากาศ การลาออกจากงานอันเนื่องมาจากความพึงพอใจในงานและความผูกพันต่อองค์กรลดลง การปฏิเสธการรับวัคซีน การไม่ปฏิบัติตามข้อแนะนำตามนโยบายสาธารณสุข เป็นต้น (Douglas et al., 2019) ดังนั้น บทความนี้จะนำเสนอมุมมองทางจิตวิทยาเพื่อทำความเข้าใจที่มาและผลลัพธ์ทางสังคมของความเชื่อสมคบคิดในภาวะการระบาดของโรคโควิด-19 ซึ่งนำไปสู่การเสนอแนะแนวทางรับมือกับความเชื่อ

2. ที่มาของความเชื่อสมคบคิดในภาวะการระบาดของโรคโควิด-19

ความเชื่อหรือทฤษฎีสมคบคิดเป็นคำอธิบายเหตุการณ์หรือสถานการณ์ว่าเกิดขึ้นจากการสมคบคิดของผู้มีอำนาจและใช้อำนาจในทางที่ผิดอันเนื่องมาจากแรงจูงใจทางการเมือง ซึ่งแม้จะมีคำอธิบายที่เป็นไปได้มากกว่า แต่บุคคลเลือกที่จะเชื่อในความเชื่อหรือทฤษฎีสมคบคิด

เหล่านี้ (Goertzel, 1994) แม้ความเชื่อสมคบคิดเหล่านี้จะดูเหมือนเป็นเรื่องที่ไม่น่าเชื่อถือที่ไม่ได้มีสาระสำคัญและไม่น่าจะมีผลอะไรมากนัก แต่ในความเป็นจริงความเชื่อสมคบคิดกลับมีอิทธิพลต่อมนุษย์หลายด้าน ดังนั้นหลากหลายศาสตร์รวมถึงจิตวิทยาจึงสนใจศึกษาเรื่องความเชื่อสมคบคิดโดยที่ไม่ได้มุ่งหวังจะพิสูจน์ความจริงของความเชื่อสมคบคิด แต่สนใจว่าความเชื่อสมคบคิดส่งผลต่อความคิด ความรู้สึก และพฤติกรรมของมนุษย์อย่างไร รวมถึงอาจหาสาเหตุและแนวทางรับมือที่เป็นไปได้อีกด้วย

คนที่มีความเชื่อสมคบคิดที่เกี่ยวกับโรคโควิด-19 มักจะมีลักษณะทางประชากรศาสตร์เป็นกลุ่มคนอายุน้อยกว่า (Duplaga, 2020) มีระดับการศึกษาที่ต่ำกว่า (Duplaga, 2020; Jensen et al., 2021; Mancosu et al., 2017) และมีมุมมองการเมืองแบบปีกขวาหรือนักอนุรักษ์นิยม (Alper et al., 2021) ซึ่งความเชื่อมโยงระหว่างความเชื่อสมคบคิดและมุมมองทางการเมืองนั้นได้รับการยืนยันจากหลักฐานเชิงประจักษ์ด้วย โดยมีการวิเคราะห์ข้อมูลจากทวีตเตอร์ในช่วงตั้งแต่ 28 มีนาคม ถึง 9 เมษายน 2563 ซึ่งถือว่าเป็นช่วงเริ่มต้นของการระบาดระดับโลก โดยผลการวิเคราะห์แสดงให้เห็นว่าการแพร่กระจายของทฤษฎีสมคบคิดในโลกออนไลน์นั้นเกิดจากกลุ่มนักการเมืองอนุรักษ์นิยม นักเคลื่อนไหวทางการเมืองปีกขวา ซึ่งเนื้อหาของการรณรงค์ยังเกี่ยวข้องกับการส่งเสริมให้ละเมิดการกักตัวเพื่อควบคุมโรคอีกด้วย (Gruzd & Mai, 2020)

นอกเหนือจากลักษณะทางประชากรศาสตร์จะเกี่ยวข้องกับความเชื่อสมคบคิดที่เกี่ยวกับโรคโควิด-19 แล้ว กลุ่มคนที่เชื่อในทฤษฎีสมคบคิดที่เกี่ยวกับโรคโควิด-19 มักมีความเชื่อมโยงกับลักษณะความเชื่อหรือความคิดบางประการ ได้แก่ เชื่อในความเชื่อสมคบคิดโดยทั่วไปเป็นพื้นฐาน (Alper et al., 2021; Šrol et al., 2021) เชื่อในวิทยาศาสตร์เทียม (Pseudoscience) (Šrol et al., 2021) เชื่อในสัญชาตญาณของตนเอง (Intuition) ไม่ค่อยใช้ความคิดเชิงวิเคราะห์ (Alper et al., 2021; S. Kim & Kim, 2021; Marques et al., 2022; Pytlik et al., 2020) หลีกเลียงความไม่แน่นอน มีลักษณะหุนหันพลันแล่น (Impulsivity) (Alper et al., 2021) และเป็นคนเคร่งศาสนา (Religiosity) (Alper et al., 2021; S. Kim & Kim, 2021; Mancosu et al., 2017)

นอกจากนี้ ยังมีความเป็นไปได้อีกว่าสาเหตุที่คนเชื่อในทฤษฎีสมคบคิดที่เกี่ยวข้องกับโรคโควิด-19 อาจเกิดจากการขาดความรู้เกี่ยวกับโรคโควิด-19 และเรื่องสุขภาพที่เกี่ยวข้อง ซึ่งมีการวิจัยพบว่าบุคคลมีความรอบรู้ด้านสุขภาพ (Health literacy) จะพบว่ามีความเชื่อในทฤษฎีสมคบคิดที่เกี่ยวกับโรคโควิด-19 น้อยลง แต่กลับพบว่าผู้ที่มีความรอบรู้สารสนเทศอิเล็กทรอนิกส์ด้านสุขภาพ (eHealth literacy) กลับเป็นผู้ที่เชื่อในทฤษฎีสมคบคิดที่เกี่ยวกับโรคโควิด-19 (Duplaga, 2020) ซึ่งมีความเป็นไปได้ว่าผู้ที่มีความรอบรู้สารสนเทศอิเล็กทรอนิกส์ด้านสุขภาพอาจได้รับข้อมูลมากมายผ่านสื่อสังคม ซึ่งข้อมูลเหล่านั้นอาจมีข้อมูลที่ไม่เป็นจริง เช่น ข่าวลวง (Fake news) และทฤษฎีสมคบคิดปะปนมาด้วย จึงอาจเป็นเหตุให้กลุ่มคนเหล่านี้ได้รับความเชื่อสมคบคิดเข้ามาด้วย โดยมีการวิจัยยืนยันความเชื่อมโยงระหว่างความเชื่อสมคบคิดที่เกี่ยวกับ

โรคโควิด-19 และการใช้สื่อสังคม (Social media) (De Coninck et al., 2021; Enders et al., 2021; Jensen et al., 2021; S. Kim & Kim, 2021; Romer & Jamieson, 2020)

นอกจากปัจจัยส่วนบุคคลแล้ว ปรากฏการณ์ที่บุคคลเชื่อในความเชื่อสมคบคิดมักจะเกิดขึ้นในช่วงที่สังคมเจอภาวะวิกฤตต่างๆ ที่มนุษย์ตกอยู่ในสถานการณ์ที่ไม่สามารถควบคุมได้ (Oleksy et al., 2021; Šrol et al., 2021; Van Prooijen & Douglas, 2017) และมีความไม่แน่นอน (Miller, 2020; Van Prooijen & Douglas, 2017; Van Prooijen & Jostman, 2013) ซึ่งอาจทำให้มนุษย์รู้สึกกลัวและกังวล (Van Prooijen & Douglas, 2017) และคุกคามแรงจูงใจทางจิตวิทยาขั้นพื้นฐาน ได้แก่ 1) แรงจูงใจเชิงความรู้ (Epistemic motive) ที่มนุษย์ต้องการข้อมูลเพื่อทำความเข้าใจในสิ่งที่สงสัย ตอบสนองความอยากรู้อยากเห็น และชีวิตมีความแน่นอนสามารถทำนายได้ 2) แรงจูงใจเชิงการดำรงอยู่ (Existential motive) ที่มนุษย์ต้องการรู้สึกถึงความมั่นคงและการควบคุม และ 3) แรงจูงใจเชิงสังคม (Social motive) ที่มนุษย์ต้องการคงภาพลักษณ์ในเชิงบวกของตนและกลุ่มของตน กล่าวคือ ต้องการรู้สึกมีเอกลักษณ์เฉพาะที่แตกต่างจากผู้อื่นโดยทั่วไป และต้องการการยอมรับจากสังคมที่ตนอยู่ เมื่อความต้องการขั้นพื้นฐานเหล่านี้ไม่ได้รับการเติมเต็ม บุคคลจึงอาจแสวงหาข้อมูลเพื่อตอบสนองแรงจูงใจและปฏิกิริยาเชื่อในทฤษฎีสมคบคิด (Douglas et al., 2017) ซึ่งมีงานวิจัยพบเพิ่มเติมว่าความเชื่อสมคบคิดเชื่อมโยงกับแรงจูงใจเชิงการดำรงอยู่และแรงจูงใจเชิงสังคมมากกว่าแรงจูงใจเชิงความรู้ (Marques et al., 2022)

ภาวะโรคระบาดอย่างการระบาดระดับโลกของโรคโควิด-19 ก็ถือว่าเข้าข่ายภาวะวิกฤตที่ทฤษฎีสมคบคิดมักแพร่กระจาย (Jolley & Lambert, 2020) เพราะมีเงื่อนไขที่สอดคล้องกันคือ ลักษณะและความรุนแรงของโรค การแพร่ระบาด จำนวนผู้ติดเชื้อและผู้เสียชีวิต รวมถึงนโยบายการจัดการของภาครัฐและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องนั้นมีความไม่แน่นอนและไม่สามารถควบคุมได้ เนื่องจากโรคโควิด-19 เป็นโรคอุบัติใหม่ที่ไม่เคยเกิดขึ้นมาก่อนซึ่งพบผู้ติดเชื้อและผู้เสียชีวิตจำนวนมากทั่วโลก อีกทั้งแนวทางการรักษาและการคิดค้นวัคซีนในระยะแรกยังไม่มี ความชัดเจน อีกทั้งสถานการณ์มีความผันผวนมากทั้งยอดผู้ติดเชื้อและยอดผู้เสียชีวิตที่ขึ้น ๆ ลง ๆ จนไม่สามารถพยากรณ์แนวโน้มของสถานการณ์ได้ อีกทั้งไวรัสโคโรนาเกิดการกลายพันธุ์เป็นสายพันธุ์ใหม่ทำให้ผู้คนรู้สึกกลัว ไม่รู้ว่าจะรับมือกับสถานการณ์โรคระบาดอย่างไร อีกทั้งยังเกิดความไม่แน่นอนของนโยบายการควบคุมโรคที่ประกาศโดยรัฐและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องอีกด้วย อย่างเช่นการประกาศล็อกดาวน์ให้ประชาชนอยู่กับบ้านให้มากที่สุด ต่อมามีการผ่อนคลายมาตรการให้ออกมาใช้ชีวิตได้มากขึ้นเพื่อเป็นการกระตุ้นเศรษฐกิจ แต่เมื่อยอดผู้ติดเชื้อเพิ่มขึ้นก็ประกาศล็อกดาวน์อีกครั้งจึงทำให้เกิดความไม่แน่นอนในการใช้ชีวิต นั่นอาจก่อให้เกิดความกังวลแก่ประชาชนเพราะการปรับเปลี่ยนมาตรการบ่อยครั้งอาจทำให้ประชาชนรู้สึกว้าวุ่นไม่สามารถควบคุมการระบาดได้อย่างมีประสิทธิภาพและสถานการณ์อาจเลวร้ายลงกว่าเดิม (Douglas, 2021)

3. ความเชื่อสมคบคิดและผลลัพธ์ทางสังคมในภาวะการระบาดของโรคโควิด-19

ในภาวะการระบาดของโรคโควิด-19 องค์การอนามัยโลกได้ประกาศขอแนะนำในการปกป้องตนเองจากการติดเชื้อและป้องกันการแพร่ระบาดของไวรัสโควิด-19 เช่น การเว้นระยะห่างทางสังคม (Social distancing) โดยให้หลีกเลี่ยงการสัมผัสใกล้ชิดโดยเว้นระยะห่างอย่างน้อย 1-2 เมตร การล้างมือบ่อยครั้งด้วยแอลกอฮอล์หรือสบู่ การสวมหน้ากากอนามัยในที่ที่อากาศถ่ายเทได้ไม่ดีและไม่สามารถเว้นระยะห่างได้ การฉีดวัคซีนตามคำแนะนำให้เร็วที่สุดเท่าที่ทำได้ และการกักตัวเมื่อมีอาการหรือผลการทดสอบเป็นบวก (World Health Organization, 2021) ซึ่งหน่วยงานสาธารณสุขทั่วโลกได้ยึดถือและประกาศใช้เป็นมาตรการในการป้องกันและควบคุมโรค แต่ทว่าไม่ใช่ทุกคนที่จะปฏิบัติตามคำแนะนำเหล่านี้ ปัจจัยหนึ่งที่เกี่ยวข้องก็คือความเชื่อสมคบคิดที่เกี่ยวกับโรคโควิด-19 โดยมีงานวิจัยพบว่าความเชื่อสมคบที่เกี่ยวกับโรคโควิด-19 มีความเชื่อมโยงกับการไม่ปฏิบัติตามนโยบายสาธารณสุขเพื่อควบคุมโรค (Barua et al., 2020; Earnshaw et al., 2020; Hughes et al., 2022; Imhoff & Lamberty, 2020 Oleksy et al., 2021; Strnsiko et al., 2021) เช่น การเว้นระยะห่างทางสังคม (Biddlestone et al., 2020; Bierwiazzonek et al., 2020) การล้างมือ (Biddlestone et al., 2020) การสวมหน้ากากอนามัย (Romer & Jamieson, 2020; Šrol et al., 2022) การตรวจหาเชื้อโควิด-19 (Šrol et al., 2022) และการฉีดวัคซีน (Earnshaw et al., 2020; Farhart et al., 2022; Jensen et al., 2021; Romer & Jamieson, 2020)" ซึ่งยืนยันผลการวิจัยที่พบความเชื่อมโยงระหว่างความเชื่อสมคบคิดโดยทั่วไปและพฤติกรรมสุขภาพ เช่น บุคคลที่เชื่อในทฤษฎีสมคบคิดโดยทั่วไปจะมีความตั้งใจรับวัคซีนป้องกันโรคโควิด-19 น้อยลง (Enea et al., 2022) และพ่อแม่ที่มีความเชื่อสมคบคิดโดยทั่วไปมีแนวโน้มจะพาลูกไปฉีดวัคซีนน้อยลง (Jolley & Douglas, 2014) เป็นต้น ซึ่งปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับความสัมพันธ์ระหว่างความเชื่อสมคบคิดและการไม่ปฏิบัติตามนโยบายสาธารณสุข ได้แก่ การรับรู้ความเสี่ยงทางสุขภาพน้อยลง ในขณะที่การรับรู้ความเสี่ยงทางเศรษฐกิจและความเสี่ยงทางเสรีภาพมากขึ้น กล่าวคือ บุคคลเลือกที่จะไม่ปฏิบัติตามนโยบายสาธารณสุขเพราะอาจมองว่าโรคโควิด-19 ไม่ได้ส่งผลเสียร้ายแรงต่อสุขภาพ แต่จะทำให้บุคคลขาดรายได้และขาดอิสระในการใช้ชีวิต (Hughes et al., 2022) นอกจากนี้ บุคคลที่มีความเชื่อสมคบคิดที่เกี่ยวกับโรคโควิด-19 มีแนวโน้มที่จะขาดความไว้วางใจบุคลากรที่เกี่ยวข้องกับหน่วยงานรัฐ เช่น ตำรวจ นักการเมือง แพทย์ ผู้เชี่ยวชาญอีกด้วย (Pummerer et al., 2022) นั่นจึงอาจเป็นอีกสาเหตุที่บุคคลไม่ปฏิบัติตามนโยบายรัฐเพื่อป้องกันการติดเชื้อและการแพร่ระบาด

โดยในการระบาดช่วงแรก ในต่างประเทศได้มีการณรงค์ประกาศหาอาสาสมัครช่วยเหลือผู้สูงอายุ ผู้ป่วย ผู้ที่ต้องกักตัวด้วยการช่วยออกไปซื้อของใช้จำเป็นให้แก่บุคคลเหล่านี้ ซึ่งม้งานวิจัยพบว่าผู้ที่มีความเชื่อสมคบคิดที่เกี่ยวกับโรคโควิด-19 จะมีส่วนร่วมในการช่วยเหลือสังคมน้อยลง เช่น การช่วยเหลือผู้สูงอายุ ผู้ป่วย ผู้ที่ต้องกักตัว (Pummerer et al., 2022) นอกจากนี้

ความเชื่อสมคบคิดมีผลต่อการปฏิบัติตนตามนโยบายสาธารณสุขเพื่อดูแลสุขภาพเพื่อป้องกันการติดเชื้อและการแพร่ระบาดของโรคแล้ว ยังส่งผลกระทบต่อสังคมในด้านอื่นๆ อีกด้วย

มีข้อสังเกตว่าในช่วงของการระบาดระดับโลกของโรคโควิด-19 มีเหตุการณ์ในสังคมหลายอย่างที่เกิบบ่อยขึ้น มากขึ้น หรือเริ่มเกิดขึ้น เช่น ปรากฏการณ์ที่คนเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ถูกเหยียดหยาม (Bullying) ในประเทศตะวันตกอย่างกรณีของนายกวัด ศิลวัตกุล ชายชาวไทยที่อาศัยในสหราชอาณาจักรถูกทำร้ายร่างกายและโมยทรัพย์สินในขณะที่กำลังเดินทางกลับบ้าน โดยผู้ที่ทำร้ายได้มีการตะโกนว่า “โคโรนาไวรัส” ใส่ซ้ำๆ อีกด้วย (อิสสิริยา พรายทองแย้ม, 2563) หรือแม้กระทั่งกรณีของนายวิชา รัตนภักดี ชายชาวไทยวัย 84 ปี ที่อาศัยในสหรัฐอเมริกา ถูกผลักและล้มลงกระแทกพื้นจนเสียชีวิตจนเกิดการรณรงค์ในโลกออนไลน์ด้วยการติดแฮชแท็ก #AsiansAreHuman เพื่อเรียกร้องความเป็นธรรมและไว้อาลัยให้กับเหตุการณ์ดังกล่าว (ณรงค์กรมโนจันทร์เพ็ญ, 2564) ซึ่งแม้ว่าเชื้อชาติเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ถูกเหยียดหยามในประเทศตะวันตกเป็นทุนเดิมอยู่แล้ว แต่กลับพบว่าการเหยียดเชื้อชาติเพิ่มมากขึ้นในช่วงของการระบาดของโรคโควิด-19 (เช่น California Department of Justice, 2021; Han et al., 2022; Perlinger et al., 2022)

ถ้าวเคราะห์จะเห็นการเหมารวม (Stereotype) โดยเชื่อมโยงเชื้อชาติเอเชียตะวันออกเฉียงใต้กับโรคโควิด-19 เนื่องจากสถานที่ที่พบการระบาดครั้งแรกคือเมืองอู่ฮั่น ประเทศสาธารณรัฐประชาชนจีนจนมีชื่อเรียกโรคโควิด-19 อย่างไม่เป็นทางการว่า “ไวรัสอู่ฮั่น” (Wuhan virus) อีกด้วย ซึ่งมีงานวิจัยพบที่มีความเชื่อมโยงระหว่างความเชื่อสมคบคิดที่เกี่ยวกับโรคโควิด-19 และอคติ (Prejudice) ต่อคนจีนและคนอิตาลีซึ่งเป็นชาติที่เกี่ยวข้องกับการระบาดในรอบแรก (Šrol et al., 2022) และความเชื่อสมคบคิดที่เกี่ยวกับโรคโควิด-19 ยังสัมพันธ์กับการสนับสนุนนโยบายกีดกันคนต่างชาติ เช่น การไม่อนุญาตให้คนต่างชาติเข้าประเทศ การควบคุมและเฝ้าระวังคนต่างชาติที่อาศัยอยู่ในประเทศเป็นพิเศษอีกด้วย (Oleksy et al., 2021) นอกจากนี้ยังมีข้อบ่งชี้สนับสนุนเพิ่มเติมโดยพบว่าความเชื่อสมคบคิดที่เกี่ยวกับโรคโควิด-19 สัมพันธ์กับการหลงตัวเองแบบคติหมู่รวมในระดับชาติ (National collective narcissism) (Sternisko et al., 2021; Wang et al., 2021) โดยการหลงตัวเองแบบคติหมู่รวมนั้นเป็นความเชื่อของกลุ่มของตนนั้นดีและพิเศษเหนือกลุ่มอื่นรวมถึงความเชื่อว่าชาติของตนดีและพิเศษกว่าชาติอื่น ๆ อีกด้วย ซึ่งการหลงตัวเองแบบคติหมู่รวมนั้นมีความสัมพันธ์กับอคติต่อกลุ่มทางสังคมต่างๆ (Golec de Zavala et al., 2009; Golec de Zavala & Lantos, 2020) ดังนั้น เราจึงเห็นกลไกของความเชื่อสมคบคิดที่เกี่ยวกับโรคโควิด-19 และอคติที่มีต่อกลุ่มทางสังคมต่างๆ ว่าอาจเกี่ยวข้องกับความเชื่อในกลุ่มของตนนั้นมีความพิเศษเหนือกลุ่มอื่นๆ นอกจากนี้ยังมีผลการวิจัยที่พบว่าความเชื่อสมคบคิดโดยทั่วไปมีผลต่ออคติ การเหยียด หรือการกระทำอันโหดร้ายรุนแรงต่อกลุ่มเชื้อชาติหรือกลุ่มสังคมที่เป็นส่วนน้อยของสังคมอีกด้วย (Jolley et al., 2019; Marchlewska et al., 2019)

นอกจากนี้ ในช่วงการระบาดยังพบการซื้อด้วยความตื่นตระหนก (Panic buying) และการกักตุนสิ่งของ (Hoarding) ที่มักเห็นภาพข่าวนำเสนอว่าอาหารและสิ่งของที่จำเป็นต้องใช้ในชีวิตประจำวันโดยเฉพาะผลิตภัณฑ์อนามัยและกระดาษชำระถูกกวักซื้อเพื่อกักตุนจนไม่เหลือสินค้าบนชั้นวางของในห้างสรรพสินค้า ซึ่งเหตุการณ์เกิดขึ้นในหลายประเทศทั้งญี่ปุ่น สหรัฐอเมริกา สหราชอาณาจักร สเปน สิงคโปร์ ออสเตรเลีย อิตาลี (Sim et al., 2020) รวมถึงในประเทศไทยด้วย (Jitpleechap, 2020) ซึ่งโดยปกติการซื้อด้วยความตื่นตระหนกและการกักตุนในช่วงภาวะวิกฤต รวมถึงภาวะโรคระบาดสามารถอธิบายได้ด้วยแรงจูงใจหลัก ๆ คือ มีความอยากออกนอกบ้าน ไปซื้อของใช้ประจำวันแต่ด้วยสถานการณ์ที่ไม่แน่นอนซึ่งจำกัดการใช้ชีวิตปกติทำให้เกิดความวิตกกังวลและซื้อด้วยความตื่นตระหนก หรือเชื่อว่าไม่สามารถควบคุมอนาคตได้จึงซื้อของจำนวนมากสำรองไว้ก่อน หรือเห็นคนอื่นซื้อของจำนวนมากจึงเกิดแรงกดดันให้ซื้อเยอะตามคนอื่น หรือซื้อเพื่อรับมือกับความเครียดที่เกิดจากสถานการณ์ (Sim et al., 2020) หรือที่เรียกว่า “การซื้อบำบัด” (Retail therapy) เพื่อให้อารมณ์ดีขึ้น (Kacen, 1998) แต่ก็มีงานวิจัยพบว่า ความเชื่อสมคบคิดที่เกี่ยวกับโรคโควิด-19 ก็เป็นอีกปัจจัยที่เชื่อมโยงกับการกักตุนอาหาร สินค้า อนามัย น้ำมันเชื้อเพลิง อาวุธเพิ่มขึ้น (Bai, 2020; Imhoff & Lamberty, 2020)

นอกจากนี้ ยังมีความเชื่อสมคบคิดที่เกี่ยวกับโรคโควิด-19 ที่เชื่อว่าเทคโนโลยี 5G มีส่วนทำให้เชื้อไวรัสแพร่กระจายได้ไวยิ่งขึ้น (Miller, 2020) โดยความเชื่อเหล่านี้มีส่วนผลักดันให้เกิดเหตุการณ์การเผาทำลายเสาสัญญาณโทรศัพท์ในทวีปยุโรป ออสเตรเลีย และอเมริกาเหนือ อีกทั้งวิศวกรในฐานะบุคลากรที่เกี่ยวข้องก็ถูกทำร้ายร่างกายและถูกล่วงละเมิดทางวาจาอีกด้วย ซึ่งมีงานวิจัยพบว่าความเชื่อสมคบคิดเกี่ยวกับโรคโควิด-19 ที่มีเนื้อหาเกี่ยวข้องกับสัญญาณ 5G นั้นมีความเชื่อมโยงกับการสนับสนุนการใช้ความรุนแรงโดยเกี่ยวข้องกับความรู้สึโกรธ (Jolley & Paterson, 2020) ไม่เพียงแต่ความเชื่อสมคบคิดที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับโรคโควิด-19 แพร่กระจายผ่านสัญญาณ 5G เท่านั้น เพราะความเชื่อสมคบคิดที่เกี่ยวกับโรคโควิด-19 ที่มีเนื้อหาอื่นๆ ก็สัมพันธ์กับการสนับสนุนความรุนแรงทั้งการเผาทำลายเสาสัญญาณโทรศัพท์และการประท้วงทางการเมืองโดยใช้ความรุนแรงอีกด้วย (Šrol et al., 2022) นอกจากนี้ ความเชื่อสมคบคิดโดยทั่วไปก็มีความเชื่อมโยงกับความตั้งใจในการก่ออาชญากรรมรายวัน (Jolley et al., 2019) การสนับสนุนการใช้ความรุนแรง (Jolley & Paterson, 2020; Rottweiler & Gill, 2020) และการแสดงออกทางการเมืองด้วยความรุนแรง (Vegetti & Littvay, 2021) อีกด้วย

4. แนวทางการรับมือกับความเชื่อสมคบคิด

ในโลกของการสื่อสารในยุคปัจจุบัน ผู้คนได้รับข้อมูลข่าวสารมากมายแต่ข้อมูลที่รับนั้นอาจมีข้อมูลที่ไม่น่าเชื่อถืออย่างความเชื่อสมคบคิดปะปนอยู่ด้วย นั่นจึงอาจเกิดความกังวลว่า

ความเชื่อสมคบคิดนั้นแพร่กระจายอย่างรวดเร็วจนยากเกินควบคุม แต่ในขณะเดียวกัน อินเทอร์เน็ตนั้นมีข้อมูลมากมายที่บุคคลสามารถค้นหาเพื่อตรวจสอบข้อเท็จจริงและหาหลักฐานหักล้างข้อมูลอันเป็นเท็จได้ไม่ยาก (Clarke, 2007) เพราะฉะนั้น เมื่อได้รับข้อมูลข่าวสารใด ๆ บุคคลควรไตร่ตรองให้ได้ว่าข้อมูลนั้นเป็นจริงและน่าเชื่อถือหรือไม่ โดยเฉพาะในภาวะวิกฤตต่าง ๆ บุคคลจะต้องมีการกลั่นกรองให้ดีโดยรับข้อมูลจากแหล่งที่มีความน่าไว้วางใจและความน่าเชื่อถือ ซึ่งมีงานวิจัยยืนยันว่าการวิเคราะห์ข้อมูลตามหลักตรรกะและพิจารณาหลักฐานต่าง ๆ จะช่วยลดความเชื่อสมคบคิดได้ (Swami et al., 2014) แต่อย่างไรก็ตาม การป้องกันไม่ให้เชื่อในความเชื่อสมคบคิดนั้นง่ายกว่าการแก้ไขความเชื่อของคนที่มีใจเชื่อไปแล้ว (Jolley & Douglas, 2017) ดังนั้น การป้องกันตัวเองไม่ให้เชื่อในทฤษฎีสมคบคิดจะดีกว่าการแก้ไขความเชื่อในภายหลัง

วิธีการหนึ่งที่น่าจะช่วยป้องกันการปักใจเชื่อในทฤษฎีสมคบคิดคือบุคคลจะต้องฝึกต่อต้านการจูงใจจากการรับข้อมูลข่าวสารต่าง ๆ ซึ่งมีงานวิจัยพบว่าถ้ามีการชี้นำให้เกิดการต่อต้านการจูงใจจะสามารถลดความเชื่อสมคบคิดได้ (Bonetto et al., 2018) นอกจากนี้ยังมีวิธีการต่อต้านจูงใจที่มีประสิทธิภาพคือการสร้างภูมิคุ้มกันทางเจตคติ (Attitude inoculation) ซึ่งอธิบายวิธีต่อต้านการเปลี่ยนแปลงของเจตคติหรือการจูงใจจากข้อมูลที่ผิดพลาด (Eagly & Chaiken, 1993) โดยบุคคลจะต้องฝึกต่อต้านข้อมูลจูงใจที่มีข้อโต้แย้งที่ไม่มีน้ำหนักก่อน หลังจากนั้น เมื่อได้รับข้อมูลจูงใจที่มีข้อโต้แย้งที่มีน้ำหนักก็จะสามารถต่อต้านการจูงใจได้ดีขึ้น (McGuire, 1970) ซึ่งเปรียบเสมือนการฉีดวัคซีนด้วยการรับเชื้อโรคที่อ่อนแอเข้าไปเพื่อให้ร่างกายสร้างภูมิคุ้มกันที่สามารถต่อต้านเชื้อโรคจริงได้ (Compton et al., 2021) ซึ่งมีงานวิจัยพบว่าถ้าบุคคลได้รับข้อมูลที่สร้างภูมิคุ้มกันทางเจตคติโดยเน้นข้อเท็จจริง (Banas & Miller, 2013) และข้อมูลคัดค้านทฤษฎีสมคบคิดมาก่อน บุคคลจะเชื่อในข้อมูลเกี่ยวกับทฤษฎีสมคบคติน้อยลง (Jolley & Douglas, 2017)

นอกจากบุคคลจะต้องกลั่นกรองข้อมูลแล้ว ในภาวะวิกฤตรวมถึงการระบาดของโรคโควิด-19 รัฐหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องจะมีหน้าที่ในการสื่อสารข้อมูลต่าง ๆ เพื่อให้ประชาชนรับรู้ความเคลื่อนไหวของสถานการณ์และแนวทางในการปฏิบัติตน ดังนั้น รัฐหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องจะต้องไม่ปิดบังข้อมูล สื่อสารอย่างโปร่งใสและตรงไปตรงมาเพื่อไม่ให้ประชาชนเกิดความเคลือบแคลงสงสัยในเจตนาของรัฐและนำไปสู่ความเชื่อสมคบคิด (Nyhan et al., 2016) นอกจากนี้ รัฐและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องไม่ควรสื่อสารนโยบายสาธารณสุขที่มุ่งเน้นการจัดการการแพร่ระบาดของโรคและประเด็นเรื่องสุขภาพเพียงอย่างเดียว ควรให้ความสำคัญกับประเด็นเรื่องเศรษฐกิจและอิสรภาพด้วย โดยอาจสื่อสารว่าถ้าสามารถควบคุมโรคได้เร็ว เศรษฐกิจของประเทศจะกลับมาฟื้นตัวได้เร็วขึ้น และทุกคนจะสามารถกลับมาใช้ชีวิตอย่างอิสระตามปกติได้อีกครั้ง การสื่อสารเช่นนี้จะช่วยลดความเชื่อสมคบคิดและส่งเสริมการปฏิบัติตามนโยบายมากขึ้น (Hughes et al., 2022)

นอกเหนือจากการสื่อสารแล้ว รัฐหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรสอดส่องและตรวจสอบข้อมูลต่างๆ ที่แพร่กระจายในสื่อสังคมที่อาจเข้าข่ายข่าวลวงหรือทฤษฎีสมคบคิดโดยใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่ เช่น การจำลองหัวข้อ (Topic modelling) การเรียนรู้ของเครื่อง (Machine learning) และปัญญาประดิษฐ์ (Artificial intelligence) เป็นตัวช่วยเพื่อให้ได้ข้อมูลของข่าวลวงหรือทฤษฎีสมคบคิดอย่างรวดเร็วและนำไปสู่การวางกลยุทธ์ในการสื่อสารให้มีประสิทธิภาพเพื่อให้ประชาชนมีความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้องและส่งเสริมความรอบรู้ด้านสุขภาพของประชาชนให้มากยิ่งขึ้น (Islam et al., 2021) ดังนั้น รัฐหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรแก้ความเชื่อที่ผิด ๆ ของบุคคลด้วยการนำเสนอชุดข้อมูลที่เป็นหลักฐานโต้แย้งหรือหักล้างทฤษฎีสมคบคิดเดิมจะช่วยให้บุคคลเชื่อในทฤษฎีสมคบคติน้อยลง (Newheiser et al., 2011; Orosz et al., 2016) อีกทั้ง ถ้าเพิ่มเติมเนื้อหาที่กล่าวถึงแรงจูงใจของผู้ที่มีความเชื่อสมคบคิดและความเข้าใจผิดในความคิดและการใช้เหตุผลของผู้ที่มีความเชื่อสมคบคิดจะยิ่งช่วยลดความเชื่อสมคบคิดมากขึ้น (Orosz et al., 2016; Stojanov, 2015)

5. บทส่งท้าย

ความเชื่อหรือทฤษฎีสมคบคิดอาจจะดูเป็นข้อมูลที่ไม่น่าเชื่อถือโดยทั่ว ๆ ไป แต่มีลักษณะเฉพาะที่มักเกิดขึ้นในภาวะวิกฤตรวมถึงการระบาดระดับโลกของโรคโควิด-19 ด้วย ซึ่งความเชื่อเหล่านี้ยังเกี่ยวข้องกับผลลัพธ์ทางสังคมมากมาย ทั้งมีส่วนทำให้มนุษย์ไม่ปฏิบัติตามนโยบายสาธารณะเพื่อป้องกันการติดเชื้อและการแพร่ระบาด การช่วยเหลือสังคมน้อยลง การเหยียดเชื้อชาติ การซื้อด้วยความตื่นตระหนก การกักตุน และการสนับสนุนความรุนแรงที่เพิ่มขึ้น ดังนั้น มนุษย์ควรป้องกันตัวเองไม่ให้ความเชื่อแบบนี้โดยการพิจารณาคติวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้รับมาให้ดีและตรวจสอบข้อเท็จจริงให้ถี่ถ้วนก่อนจะปักใจเชื่อในข้อมูลที่ได้รับมา นอกจากนี้ รัฐและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรคำนึงถึงกลยุทธ์ในการสื่อสารเพื่อลดการปักใจเชื่อทฤษฎีสมคบคิดของประชาชนและเพิ่มประสิทธิผลในการสื่อสารนโยบายสาธารณสุขอีกด้วย

เอกสารอ้างอิง/References

- ณรงค์กร มโนจันทร์เพ็ญ (2564, กุมภาพันธ์ 5). โซเชียลติดแฮชแท็ก #AsiansAreHuman หลังคนไทยวัย 84 ปีในสหรัฐฯ เสียชีวิตเพราะความเกลียดชัง. *The Standard*.
<https://thestandard.co/asiansarehuman/>
- อิสสรียา พรายทองแย้ม (2563, กุมภาพันธ์ 15). โควิด: ความตื่นกลัวเรื่องไวรัสโควิด-19 ใน อังกฤษ ทำคนไทยอย่างน้อย 2 คน ถูกข่มเหง ทำร้าย. *BBC News* ไทย.
<https://www.bbc.com/thai/thailand-51507592>
- Alper, S., Bayrak, F., & Yilmaz, O. (2021). Psychological correlates of COVID-19 conspiracy beliefs and preventive measures: Evidence from Turkey. *Current Psychology*, 40(11), 5708-5717. <http://dx.doi.org/10.1007/s12144-020-00903-0>
- Bai, H. (2020). Who bought all the toilet paper? Conspiracy theorists are more likely to stockpile during the COVID- 19 pandemic. <https://psyarxiv.com/z2g34/>
- Banas, J. A., & Miller, G. (2013). Inducing resistance to conspiracy theory propaganda: Testing inoculation and metainoculation strategies. *Human Communication Research*, 39(2), 184-207. <https://doi.org/10.1111/hcre.12000>
- Barua, Z., Barua, S., Aktar, S., Kabir, N., & Li, M. (2020). Effects of misinformation on COVID-19 individual responses and recommendations for resilience of disastrous consequences of misinformation. *Progress in Disaster Science*, 8, 100119.
<http://dx.doi.org/10.1016/j.pdisas.2020.100119>
- Biddlestone, M., Green, R., & Douglas, K. M. (2020). Cultural orientation, power, belief in conspiracy theories, and intentions to reduce the spread of COVID-19. *British Journal of Social Psychology*, 59(3), 663-673.
<http://dx.doi.org/10.1111/bjso.12397>
- Bierwaczek, K., Kunst, J. R., & Pich, O. (2020). Belief in COVID-19 conspiracy theories reduces social distancing over time. *Applied Psychology: Health and Well-Being*, 12(4), 1270-1285. <http://dx.doi.org/10.1111/aphw.12223>
- Bonetto, E., Troian, J., Varet, F., Lo Monaco, G., & Girandola, F. (2018). Priming resistance to persuasion decreases adherence to conspiracy theories. *Social Influence*, 13(3), 125-136. <https://doi.org/10.1080/15534510.2018.1471415>
- California Department of Justice (2021). *Anti-Asian hate crime events during the COVID-19 pandemic*. <https://oag.ca.gov/system/files/media/anti-asian-hc-report.pdf>

- Clarke, S. (2007). Conspiracy theories and the Internet: Controlled demolition and arrested development. *Episteme*, 4(2), 167-180.
<http://dx.doi.org/10.3366/epi.2007.4.2.167>
- Compton, J., van der Linden, S., Cook, J., & Basol, M. (2021). Inoculation theory in the post-truth era: Extant findings and new frontiers for contested science, misinformation, and conspiracy theories. *Social and Personality Psychology Compass*, 15(6), e12602. <https://doi.org/10.1111/spc3.12602>
- De Coninck, D., Frissen, T., Matthijs, K., d'Haenens, L., Lits, G., Champagne-Poirier, O., Carignan, M., David, M. D., Pignard-Cheynel, N., Salerno, S., & G  n  reux, M. (2021). Beliefs in conspiracy theories and misinformation about COVID-19: Comparative perspectives on the role of anxiety, depression and exposure to and trust in information sources. *Frontiers in Psychology*, 12, 646394.
<https://doi.org/10.3389/fpsyg.2021.646394>
- Douglas, K. M. (2021). COVID-19 conspiracy theories. *Group Processes & Intergroup Relations*, 24(2), 270-275. <http://dx.doi.org/10.1177/1368430220982068>
- Douglas, K. M., Sutton, R. M., & Cichocka, A. (2017). The psychology of conspiracy theories. *Current Directions in Psychological Science*, 26(6), 538-542.
<https://doi.org/10.1177/0963721417718261>
- Douglas, K. M., Uscinski, J. E., Sutton, R. M., Cichocka, A., Nefes, T., Ang, C. S., & Deravi, F. (2019). Understanding conspiracy theories. *Political Psychology*, 40, 3-35. <https://doi.org/10.1111/pops.12568>
- Duplaga, M. (2020). The determinants of conspiracy beliefs related to the COVID-19 pandemic in a nationally representative sample of internet users. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 17(21), 7818.
<https://doi.org/10.3390/ijerph17217818>
- Eagly, A. H., & Chaiken, S. (1993). *The psychology of attitudes*. Harcourt Brace Jovanovich.
- Earnshaw, V. A., Eaton, L. A., Kalichman, S. C., Brousseau, N. M., Hill, E. C., & Fox, A. B. (2020). COVID-19 conspiracy beliefs, health behaviors, and policy support. *Translational Behavioral Medicine*, 10(4), 850-856.
<http://dx.doi.org/10.1093/tbm/ibaa090>

- Enders, A. M., Uscinski, J. E., Seelig, M. I., Klostad, C. A., Wuchty, S., Funchion, J. R., ... & Stoler, J. (2021). The relationship between social media use and beliefs in conspiracy theories and misinformation. *Political Behavior*, Advance online publication. <https://doi.org/10.1007/s11109-021-09734-6>
- Enea, V., Eisenbeck, N., Carreño, D. F., Douglas, K. M., Sutton, R. M., Agostini, M., Bélanger, J. J., Gützkow, B., Kreienkamp, J., Abakoumkin, G., Khaiyom, J. H. A., Ahmedi, V., Akkas, H., Almenara, C. A., Atta, M., Bagci, S. C., Basel, S., Kida, E. B., Bernardo, A. B. I., ... & Leander, N. P. (2022). Intentions to be vaccinated against COVID-19: The role of prosociality and conspiracy beliefs across 20 countries. *Health Communication*. Advance online publication. <http://dx.doi.org/10.1080/10410236.2021.2018179>
- Farhart, C. E., Douglas-Durham, E., Trujillo, K. L., & Vitriol, J. A. (2022). Vax attacks: How conspiracy theory belief undermines vaccine support. *Progress in Molecular Biology and Translational Science*, 188(1), 135-169. <https://doi.org/10.1016/bs.pmbts.2021.11.001>
- Ghebreyesus, T. A. (2020, March 11). WHO Director-General's opening remarks at the media briefing on COVID-19. 2020. *World Health Organization*. <https://www.who.int/director-general/speeches/detail/who-director-general-s-opening-remarks-at-the-media-briefing-on-covid-19---11-march-2020>
- Goertzel, T. (1994). Belief in conspiracy theories. *Political Psychology*, 15(4), 731-742. <http://dx.doi.org/10.2307/3791630>
- Golec de Zavala, A. G., Cichocka, A., Eidelson, R., & Jayawickreme, N. (2009). Collective narcissism and its social consequences. *Journal of Personality and Social Psychology*, 97(6), 1074-1096. <http://dx.doi.org/10.1037/a0016904>
- Golec de Zavala, A., & Lantos, D. (2020). Collective narcissism and its social consequences: The bad and the ugly. *Current Directions in Psychological Science*, 29(3), 273-278. <http://dx.doi.org/10.1177/0963721420917703>
- Gruzd, A., & Mai, P. (2020). Going viral: How a single tweet spawned a COVID-19 conspiracy theory on Twitter. *Big Data & Society*, 7(2), 2053951720938405. <http://dx.doi.org/10.1177/2053951720938405>

- Han, Q., Zheng, B., Agostini, M., Bélanger, J. J., Gützkow, B., Kreienkamp, J., Reitsema, A. M., van Breen, J. A., PsyCorona Collaboration, & Leander, N. P. (2021). Associations of risk perception of COVID-19 with emotion and mental health during the pandemic. *Journal of Affective Disorders*, 284, 247-255.
<http://dx.doi.org/10.1016/j.jad.2021.01.049>
- Han, S., Riddell, J. R., & Piquero, A. R. (2022). Anti-Asian American hate crimes spike during the early stages of the COVID-19 pandemic. *Journal of Interpersonal Violence*, Advance online publication.
<https://doi.org/10.1177/08862605221107056>
- Hughes, J. P., Efstratiou, A., Komer, S. R., Baxter, L. A., Vasiljevic, M., & Leite, A. C. (2022). The impact of risk perceptions and belief in conspiracy theories on COVID-19 pandemic-related behaviours. *PloS One*, 17(2), e0263716.
<https://doi.org/10.1371/journal.pone.0263716>
- Imhoff, R., & Lamberty, P. (2020). A bioweapon or a hoax? The link between distinct conspiracy beliefs about the Coronavirus disease (COVID-19) outbreak and pandemic behavior. *Social Psychological and Personality Science*, 11(8), 1110-1118. <http://dx.doi.org/10.1177/1948550620934692>
- Islam, M. S., Kamal, A. H. M., Kabir, A., Southern, D. L., Khan, S. H., Hasan, S. M., ... & Seale, H. (2021). COVID-19 vaccine rumors and conspiracy theories: The need for cognitive inoculation against misinformation to improve vaccine adherence. *PloS one*, 16(5), e0251605. <https://doi.org/10.1371/journal.pone.0251605>
- Jensen, E. A., Pflieger, A., Herbig, L., Wagoner, B., Lorenz, L., & Watzlawik, M. (2021). What drives belief in vaccination conspiracy theories in Germany?. *Frontiers in Communication*, 6, 105. <https://doi.org/10.3389/fcomm.2021.678335>
- Jitpleecheep, P. (2020, March 4) Panic buying hits Bangkok stores. *Bangkok Post*.
<https://www.bangkokpost.com/business/1870949/panic-buying-hits-bangkok-stores>
- Jolley, D., & Douglas, K. M. (2014). The effects of anti-vaccine conspiracy theories on vaccination intentions. *PloS One*, 9(2), e89177.
<http://dx.doi.org/10.1371/journal.pone.0089177>
- Jolley, D., & Douglas, K. M. (2017). Prevention is better than cure: Addressing anti-vaccine conspiracy theories. *Journal of Applied Social Psychology*, 47(8), 459-469.
<http://dx.doi.org/10.1111/jasp.12453>

- Jolley, D., Douglas, K. M., Leite, A. C., & Schrader, T. (2019). Belief in conspiracy theories and intentions to engage in everyday crime. *British Journal of Social Psychology*, 58(3), 534-549. <http://dx.doi.org/10.1111/bjso.12311>
- Jolley, D. & Lamberty, P. (2020, February 28) Coronavirus is a breeding ground for conspiracy theories – here's why that's a serious problem. *The Conversation*. <https://theconversation.com/coronavirus-is-a-breeding-ground-for-conspiracy-theories-heres-why-thats-a-serious-problem-132489>
- Jolley, D., & Paterson, J. L. (2020). Pylons ablaze: Examining the role of 5G COVID-19 conspiracy beliefs and support for violence. *British Journal of Social Psychology*, 59(3), 628-640. <http://dx.doi.org/10.1111/bjso.12394>
- Kacen, J. J. (1998). Retail therapy: Consumers' shopping cures for negative moods. In J. W. Alba & J. W. Hutchinson (Eds.), *Advances in consumer research* (Vol. 25, pp. 75-87), Association for Consumer Research.
- Kim, S., & Kim, S. (2021). Searching for general model of conspiracy theories and its implication for public health policy: Analysis of the impacts of political, psychological, structural factors on conspiracy beliefs about the COVID-19 pandemic. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 18(1), 266. <https://doi.org/10.3390/ijerph18010266>
- Mancosu, M., Vassallo, S., & Vezzoni, C. (2017). Believing in conspiracy theories: Evidence from an exploratory analysis of Italian survey data. *South European Society and Politics*, 22(3), 327-344. <https://doi.org/10.1080/13608746.2017.1359894>
- Marchlewska, M., Cichocka, A., Łozowski, F., Górski, P., & Winiewski, M. (2019). In search of an imaginary enemy: Catholic collective narcissism and the endorsement of gender conspiracy beliefs. *The Journal of Social Psychology*, 159(6), 766-779. <https://doi.org/10.1080/00224545.2019.1586637>
- Marques, M. D., Ling, M., Williams, M. N., Kerr, J. R., & McLennan, J. (2022). Australasian public awareness and belief in conspiracy theories: Motivational correlates. *Political Psychology*, 43(1), 177-198. <https://doi.org/10.1111/pops.12746>
- McGuire, W. J. (1970). A vaccine for brainwash. *Psychology Today*, 3(9), 37-64.

- Miller, J. M. (2020). Psychological, political, and situational factors combine to boost COVID-19 conspiracy theory beliefs. *Canadian Journal of Political Science/Revue canadienne de science politique*, 53(2), 327-334.
<http://dx.doi.org/10.1017/S000842392000058X>
- Newheiser, A. K., Farias, M., & Tausch, N. (2011). The functional nature of conspiracy beliefs: Examining the underpinnings of belief in the Da Vinci Code conspiracy. *Personality and Individual Differences*, 51(8), 1007-1011.
<https://doi.org/10.1016/j.paid.2011.08.011>
- Nyhan, B., Dickinson, F., Dudding, S., Dylgjeri, E., Neiley, E., Pullerits, C., Seog, M., Simpson, A., Szilagyi, H., & Walmsley, C. (2016). Classified or Coverup? The Effect of Redactions on Conspiracy Theory Beliefs. *Journal of Experimental Political Science*, 3(2), 109-123. <https://doi.org/10.1017/xps.2015.21>
- Oleksy, T., Wnuk, A., Maison, D., & Łyś, A. (2021). Content matters. Different predictors and social consequences of general and government-related conspiracy theories on COVID-19. *Personality and Individual Differences*, 168, 110289.
<http://dx.doi.org/10.1016/j.paid.2020.110289>
- Orosz, G., Krekó, P., Paskuj, B., Tóth-Király, I., Bóthe, B., & Roland-Lévy, C. (2016). Changing conspiracy beliefs through rationality and ridiculing. *Frontiers in Psychology*, 7, 1525. <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2016.01525>
- Perliger, A., Healy, E. B., & Asal, V. (2022, February). Anti-Asian violence in the United States. *Development Services Group*.
https://dsgonline.com/2022/AntiAsianViolence_PerligerAnastasio_Feb2022.pdf
- Pummerer, L., Böhm, R., Lilleholt, L., Winter, K., Zettler, I., & Sassenberg, K. (2022). Conspiracy theories and their societal effects during the COVID-19 pandemic. *Social Psychological and Personality Science*, 13(1), 49-59.
<http://dx.doi.org/10.1177/19485506211000217>
- Pytlik, N., Soll, D., & Mehl, S. (2020). Thinking preferences and conspiracy belief: Intuitive thinking and the jumping to conclusions-bias as a basis for the belief in conspiracy theories. *Frontiers in Psychiatry*, 11, 568942.
<https://doi.org/10.3389/fpsy.2020.568942>

- Romer, D., & Jamieson, K. H. (2020). Conspiracy theories as barriers to controlling the spread of COVID-19 in the U.S. *Social Science & Medicine*, 263, 113356.
<http://dx.doi.org/10.1016/j.socscimed.2020.113356>
- Rottweiler, B., & Gill, P. (2020). Conspiracy beliefs and violent extremist intentions: The contingent effects of self-efficacy, self-control and law-related morality. *Terrorism and Political Violence*, Advance online publication.
<https://doi.org/10.1080/09546553.2020.1803288>
- Sim, K., Chua, H. C., Vieta, E., & Fernandez, G. (2020). The anatomy of panic buying related to the current COVID-19 pandemic. *Psychiatry Research*, 288, 113015.
<http://dx.doi.org/10.1016/j.psychres.2020.113015>
- Šrol, J., Ballová Mikušková, E., & Čavojová, V. (2021). When we are worried, what are we thinking? Anxiety, lack of control, and conspiracy beliefs amidst the COVID-19 pandemic. *Applied Cognitive Psychology*, 35(3), 720-729.
<http://dx.doi.org/10.1002/acp.3798>
- Šrol, J., Čavojová, V., & Ballová Mikušková, E. (2022). Finding Someone to Blame: The Link Between COVID-19 Conspiracy Beliefs, Prejudice, Support for Violence, and Other Negative Social Outcomes. *Frontiers in Psychology*, 6390.
<http://dx.doi.org/10.3389/fpsyg.2021.726076>
- Sternisko, A., Cichocka, A., Cislak, A., & Van Bavel, J. J. (2021). National Narcissism predicts the Belief in and the Dissemination of Conspiracy Theories During the COVID-19 Pandemic: Evidence From 56 Countries. *Personality and Social Psychology Bulletin*, Advance online publication.
<https://doi.org/10.1177/01461672211054947>
- Stojanov, A. (2015). Reducing conspiracy theory beliefs. *Psihologija*, 48(3), 251-266.
<https://doi.org/10.2298/PSI1503251S>
- Swami, V., Voracek, M., Stieger, S., Tran, U. S., & Furnham, A. (2014). Analytic thinking reduces belief in conspiracy theories. *Cognition*, 133(3), 572-585.
<https://doi.org/10.1016/j.cognition.2014.08.006>

- van Breen, J. A., Kutlaca, M., Koc, Y., Jerominus, B. F., Reitsema, A. M., Jovanović, V., Agostini, M., Bélanger, J. J., Gützkow, B., Kreienkamp, J., Abakoumkin, G., Khaiyom, J. H. A., Ahmedi, V., Akkas, H., Almenara, C. A., Atta, M., Bagci, S. C., Basel, S., Kida, E. B., ..., & Leander, N. P. (2022). Lockdown lives: A longitudinal study of inter-relationships among feelings of loneliness, social contacts, and solidarity during the COVID-19 lockdown in early 2020. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 48(9), 1315-1330.
<http://dx.doi.org/10.1177/01461672211036602>
- van Prooijen, J. W., & Douglas, K. M. (2017). Conspiracy theories as part of history: The role of societal crisis situations. *Memory Studies*, 10(3), 323-333.
<http://dx.doi.org/10.1177/1750698017701615>
- van Prooijen, J. W., & Jostmann, N. B. (2013). Belief in conspiracy theories: The influence of uncertainty and perceived morality. *European Journal of Social Psychology*, 43(1), 109-115. <https://doi.org/10.1002/ejsp.1922>
- Vegetti, F., & Littvay, L. (2021). Belief in conspiracy theories and attitudes toward political violence. *Italian Political Science Review/Rivista Italiana di Scienza Politica*, 1-15.
<https://doi.org/10.1017/ipo.2021.17>
- Wang, X., Zuo, S. J., Chan, H. W., Chiu, C. P. Y., & Hong, Y. Y. (2021). COVID-19-related conspiracy theories in China: The role of secure versus defensive in-group positivity and responsibility attributions. *Journal of Pacific Rim Psychology*, 15, 18344909211034928. <http://doi.org/10.1177/18344909211034928>
- World Health Organization (2020, March 20) *Origin of SARS-CoV-2*.
https://apps.who.int/iris/bitstream/handle/10665/332197/WHO-2019-nCoV-FAQ-Virus_origin-2020.1-eng.pdf
- World Health Organization (2021, October 1) *Advice for the public: Coronavirus disease (COVID-19)*. <https://www.who.int/emergencies/diseases/novel-coronavirus-2019/advice-for-public>